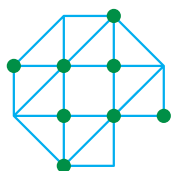

Blend je onderwijs

Visie ontwikkeling

Instructie

Versnellingsplan
Onderwijsinnovatie
met ICT

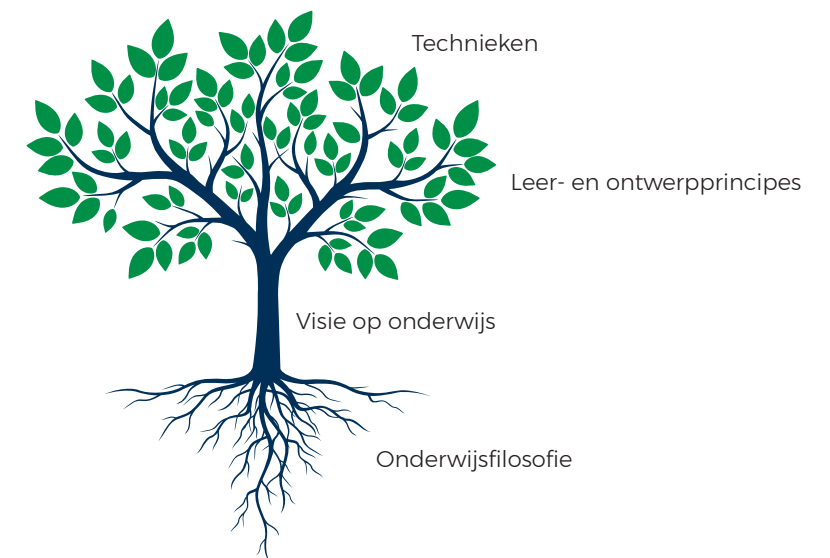
 docentprofessionalisering

Visie ontwikkeling

DOELGROEP	Docenten(teams), ondersteunende diensten en managers
VORM	Werkvormen
BENODIGDE TIJD	Variabel
NIVEAU	Programma en instelling

Aanleiding

Een onderwijsontwerp bestaat uit meerdere lagen. Zie een onderwijsontwerp als een boom, met als wortels een onderwijsfilosofie van waaruit een stevige visie op onderwijs groeit als stam. Denk aan het sociaal constructivisme, dat in een visie is vertaald naar kernwaarden. Van daaruit vertakken leer- en ontwerpprincipes, zoals collaboratief leren, met als blaadjes de technieken die je inzet, zoals werkvormen en tools. De figuur hieronder illustreert dit.

In de praktijk houden onderwijsprofessionals zich het meest (en soms ook het liefst) bezig met de blaadjes van de boom, oftewel: de in te zetten technieken. Het gesprek gaat vaak om werkvormen, strategieën, faciliteiten en handige tools voor onderwijs. Logisch, dat is immers de meest praktische kant van onderwijs. De onderliggende visie blijft daardoor

Blend je onderwijs Visie ontwikkeling

Instructie

Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT
Zone Faciliteren en professionaliseren van docenten
www.versnellingsplan.nl

**Versnellingsplan
Onderwijsinnovatie
met ICT**

Op deze uitgave is de Creative Commons Naamsvermelding 4.0-licentie van toepassing. Maak bij gebruik van dit werk vermelding van de volgende referentie: Last, B.S. & Heidinga, J. (2022). *Blend je onderwijs: Handvatten voor het ontwerpen en implementeren van blended leren*. Versie 1.0. Utrecht: Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT.

echter soms impliciet. Dat is jammer, want hierdoor gebeuren dingen op basis van onderbuikgevoel en bestaat het risico dat docenten binnen een opleiding of instelling sterk uiteenlopen qua aanpak.

Het is daarom belangrijk dat teams het gesprek over hun visie op onderwijs met elkaar aangaan. Wat is onze visie? Welke kernwaarden vinden wij belangrijk? En hoe vertalen we de visie naar de praktijk? Dit product faciliteert het goede gesprek over de visie op onderwijs middels verschillende op zichzelf staande werkvormen

Werkwijze

Dit product is te gebruiken voor iedereen die zich bezighoudt met het ontwerpen en implementeren van onderwijs. Idealiter bestaat de discussiegroep uit zowel docenten en managers als ondersteunende diensten. Er is een discussieleider nodig die de werkvormen in goede banen leidt. Het is aan te bevelen de groep niet te groot te maken, bijvoorbeeld met een maximum van 12 personen. Hieronder staan de verschillende werkvormen beschreven. Je kan er een kiezen die het best past, of verschillende bij elkaar brengen in een langere bijeenkomst.

Werkvorm 1: Eigen leersituatie

Deze werkvorm leent zich goed als energizer. Hij duurt niet lang, en is sterk gericht op de eigen ervaringen van deelnemers. De groep bespreekt eigen leersituaties en staat stil bij wat die leersituaties effectief maakt. De stappen zijn als volgt:

1. Vorm duo's of trio's.
2. Vraag iedereen om terug te denken aan een situatie waarin zij zelf ooit iets leerde. Stel vervolgens de vragen: 'Wat maakte het dat jij iets leerde?' en 'Welk onderliggend principe kan je daarbij formuleren?'.
3. Beschrijf bij onduidelijkheden het onderstaande voorbeeld:
 - *Jan denkt terug aan een situatie waarin hij iets leerde. Hij vertelt dat hij ooit les kreeg van Juf Martine in groep 7. Aan het begin van elke geschiedenisles vertelde Juf Martine een spannend verhaal. De hele klas hing aan haar lippen. Na dat verhaal begon ze een klassengesprek, en gingen de kinderen samen vragen bedenken die ze wilden beantwoorden. Jan was daardoor altijd zeer gemotiveerd. Hij geeft aan dat dit voor hem kwam doordat de Juf de leerinhoud voor hem heel betekenisvol en spannend maakte, waardoor hij intrinsiek gemotiveerd was om het te leren.*
4. Laat nu de duo's of trio's met elkaar uitwisselen over hun eigen leerervaringen. Laat eventueel de deelnemers opschrijven welk onderliggend principe zij destilleren uit de besproken situaties. Op die manier kan je een overzicht creëren van positieve kenmerken bij leersituaties.

5. Vraag na afloop enkele deelnemers om plenair te reflecteren op dat wat er is besproken. Bespreek hoe de effectieve principes zich vertalen tot de praktijk. Eventueel kan je die principes langs de visie op onderwijs van de instelling leggen.

Werkvorm 2: Kernwaarden

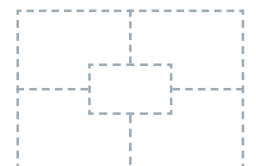
Deze werkvorm is bedoeld om bij een bestaande visie kernwaarden te identificeren op teamniveau. Het vertrekpunt is dan ook de huidige visie op onderwijs van een instelling of opleiding. Zorg dat alle deelnemers de visie vooraf hebben doorgenomen. Volg daarna de volgende stappen:

1. Zet een online opdracht klaar, bij voorkeur in een tool die een Woordwolk ondersteunt zoals Mentimeter of Wooclap. Het kan echter ook in digitale whiteboard tools, zoals Mural of Miro, waarin deelnemers digitale post-its kunnen plakken. Het spreekt voor zich dat dit natuurlijk ook met fysieke post-its kan.
2. Stel de vraag: Welke kernwaarden halen wij uit de visie op onderwijs en leren?
3. Vraag alle deelnemers om in stilte de voor hen belangrijkste kernwaarden te formuleren en in te sturen via de online tool (of te plakken met post-its). Beschrijf eventueel enkele voorbeelden van kernwaarden, zoals creativiteit, eigenaarschap en kwaliteit. Geef hiervoor maximaal 5 minuten.
4. Reflecteer daarna op de ingestuurde kernwaarden. Wat valt op? Wat betekent een bepaalde kernwaarde precies, zoals eigenaarschap? Zijn er tegenstrijdigheden? Neem hiervoor 5-10 minuten.
5. Maak met elkaar een top 5 van de belangrijkste kernwaarden, en bespreek gezamenlijk hoe die kernwaarden zich vertalen naar de praktijk. Hoe ziet bijvoorbeeld eigenaarschap eruit in een cursus?

Werkvorm 3: Wat is de waarde van de campus?

Waarom komt een student naar de fysieke locatie van een instelling? Wat is daarvan de meerwaarde? Door het online noodonderwijs ten tijde van de coronapandemie zijn we gedwongen om na te denken over deze vragen. Na de pandemie bleken veel collegezalen namelijk half leeg. Studenten hadden massaal ervaren dat hoorcolleges prima online gevolgd kunnen worden. Dit betekent dat de waarde van de campus is veranderd. Van kennisoverdracht naar co-creatie en van formele lessen naar informele ontmoeting. Het is daarom belangrijk om met elkaar te bespreken wat de waarde van de campus is binnen de eigen opleiding. Volg hiervoor de volgende stappen:

1. Verdeel de groep in teams van 2-4 personen. Geef hen elk een geprinte placemat die verdeeld is in vakken met in het midden een rechthoek als centraal vlak (zie figuur). Het centrale vak bevat datgene waarover iedereen het eens is, en de vier vakken eromheen bevatten de individuele bijdragen.

2. Stel nu de volgende vragen:
 - a. Waarom komen studenten naar de campus?
 - b. Wat komen ze doen en waarom?
 - c. Wat is de meerwaarde van fysiek komen boven thuis of online leren?
3. Laat de deelnemers hierover ongeveer 10 minuten discussiëren. Daarbij gebruiken ze de placemat om eerst hun eigen mening op te schrijven in de individuele vakken, en vervolgens toe te werken naar één concreet antwoord in het middenvak.
4. Belangrijk is dat de beschrijvingen concreet en observeerbaar zijn: Wat gaan de studenten doen? Waar gaan ze dat precies doen? Hoe kun je dat observeren?
5. Als workshopleider hou je toezicht op het proces en de concreetheid van ideeën, uitgewerkt in *hoe* en *wat*. 'Socialiseren' is te abstract. Hoe ziet dat eruit?
6. Laat vervolgens uit elke groep één persoon plenair presenteren wat voor hen het gezamenlijke antwoord is.

Werkvorm 4: Visie vertalen

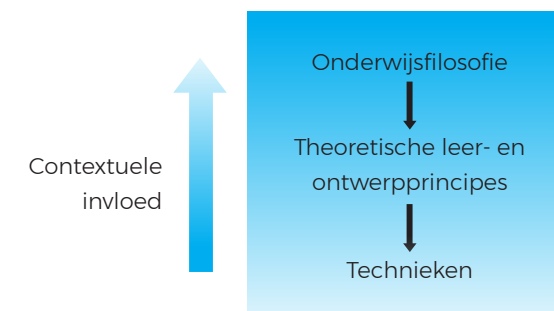
Vaak heeft een instelling reeds een visie op onderwijs en leren gepubliceerd, al dan niet tot stand gekomen in samenwerking met docenten. Deze visie wordt dan vaak ergens gepubliceerd, zonder dat alle docenten daar kennis van nemen en nadenken over wat die visie betekent voor de praktijk. Met deze werkvorm stimuleer je deelnemers om de visie te concretiseren naar de praktijk. Hoe ziet dit uitgangspunt uit de visie eruit in de praktijk? Wat is daarbij de rol van de docent en student? Welk principe hoort daarbij? Volg de volgende stappen:

1. Verdeel de groep in teams van 2-4 personen en print voor elk team het werkblad uit de bijlage.
2. Laat de teams de visie op onderwijs van de instelling analyseren aan de hand van het werkblad. Neem hiervoor ruim de tijd, bijv. 40 minuten. Er zijn twee varianten van deze stap mogelijk:
 - a. **Variant 1:** Print de visie op onderwijs uit en geef deze aan elke groep. De teams lezen de visie en kiezen 4-8 zinsdelen uit de visie die zij het belangrijkste vinden. Laat hen vervolgens elk zinsdeel op het werkblad invullen en concretiseren naar onderliggende principes, rol van de student en docent en mogelijke werkvormen.
 - b. **Variant 2:** Selecteer vooraf als opdrachtbegeleider de zinnen uit de visie op onderwijs waarover je de teams wilt laten nadenken in de opdracht. Print deze uit en geef ze aan de teams of presenteer ze digitaal. Laat de teams deze zinnen overnemen op het werkblad, en vervolgens concretiseren naar onderliggende principes, rol van de student en docent en werkvormen.
3. Vraag na de analyse aan elke groep om één concretisering plenair te presenteren. Laat andere daarop reageren en stel vragen, zoals:
 - a. Wat vinden jullie van deze concretisering?
 - b. Hoe haalbaar is dit in de praktijk?

- c. Kunnen wij dit faciliteren in de praktijk?
4. Een mogelijke aanvullende stap is om de geformuleerde uitwerkingen te bundelen en uit te werken naar een overzicht van de voor de betreffende opleiding belangrijkste visie onderdelen en de vertaling daarvan naar de praktijk.

Toelichting

Een les bedenken zonder eerst stil te staan bij de vraag hoe studenten leren en wat dat betekent voor de gemaakte didactische keuzes is een recept voor onsamenhangende leeractiviteiten (Barry et al., 2015; Biggs, 1996; Zhao, 2016). Om dat te verhelderen beschrijven Cianciolo en Regehr (2019) drie niveaus waarop je onderwijs kan analyseren. Het eerste niveau omhelst de onderliggende onderwijsfilosofie, gebaseerd op theorieën over leren. Dit komt meestal tot uiting in de onderwijsvisie van een instelling. Vanuit die visie worden op het tweede niveau theoretische leer- en ontwerpprincipes gedestilleerd die richting geven aan de didactische keuzes in het onderwijsontwerp. Die didactische keuzes hebben betrekking op het derde niveau: de inzet van technieken, zoals werkvormen, bronnen, ICT, leeractiviteiten, enzovoort. Welke technieken je inzet, hoe vaak en wanneer, en hoeveel sturing er nodig is, verschilt per context. Precies die contextuele invloed maakt dat BL geen *one-size-fits-all* oplossing biedt, maar afgestemd moet worden op de kenmerken van de onderwijsomgeving waarbinnen het wordt toegepast.

Figuur Niveaus van onderwijs. Overgenomen van Cianciolo & Regehr (2019) en vertaald.

Om dit te verduidelijken, dient de Universiteit Maastricht (UM) als een mooi voorbeeld. UM hanteert het probleemgestuurd onderwijsmodel. Dit model is gestoeld op ideeën uit het sociaal constructivistische gedachtegoed, waarin men stelt dat kennis wordt geconstrueerd in interactie met anderen (niveau 1). Op basis van deze leertheorie heeft UM vier algemene theoretische leer- en ontwerpprincipes geformuleerd (niveau 2; Universiteit Maastricht, 2020):

1. **Constructief leren:** de student construeert actief eigen kennis en bouwt daarbij voort op voorkennis.
2. **Collaboratief leren:** studenten leren met en van elkaar.
3. **Contextueel leren:** leren vindt plaats in een relevante context.
4. **Zelfsturend leren:** studenten spelen een actieve rol bij het plannen, monitoren en evalueren van hun eigen leerproces.

Deze principes geven richting aan docenten van UM bij het maken van keuzes over in te zetten technieken in onderwijsontwerp (niveau 3). De beoogde leeruitkomsten zijn vervolgens het startpunt, op basis waarvan leeractiviteiten en assessment verder worden ontworpen (ook wel *Constructive Alignment* genoemd, zie: Biggs, 1996).

Zie het geheel van een onderwijsontwerp als een boom, zoals de figuur in de inleiding, met de onderwijsfilosofie gestoeld op leertheorieën als wortels, uitgegroeid tot een stevige visie als stam, waaruit de leer- en ontwerpprincipes vertakken, en uiteindelijk de blaadjes staan voor de didactische technieken. Maar wanneer men alleen kijkt naar de blaadjes, worden de fundamentele niveaus van onderwijs overgeslagen. Daar kleven serieuze risico's aan.

Het is belangrijk om je hierbij te realiseren dat de visie op onderwijs van een instelling niet altijd overeenkomt met de persoonlijke visie op onderwijs van individuele docenten. Het is daarom belangrijk om deze twee visies met elkaar te vergelijken, zoals de werkvormen in dit product voorschrijven.

Voorbeeld van toepassing

De Vrije Universiteit heeft haar visie op centraal niveau geconcretiseerd en hierbij een publicatie uitgebracht. In deze publicatie is vanuit de drie kernwaarden open, persoonlijk en verantwoordelijk toegewerkt naar een leidraad voor iedereen die aan de VU werkt, doceert en studeert. Het document wordt als kennismaking aan nieuwe studenten, docenten en andere medewerkers overhandigd. Daarbij beschrijven zij telkens de rol van de student, de docent en de organisatie. Het streven is dat de drie rollen – student, docent en organisatie – dusdanig op elkaar zijn afgestemd dat het geheel in balans is en dat studenten en docenten de visie nastreven waar mogelijk en waar passend binnen de contouren van de opleiding. Het document is [hier te vinden](#).

Meer lezen?

- [Werkvorm kaart om een eigen visie te ontwikkelen in teamverband](#)
- [Artikel over het belang van een visie bij blended leren](#)

Verantwoording en bronnen

Dit product bestaat uit verschillende werkvormen voor het voeren van een goed gesprek over de visie op onderwijs van docenten(teams) en/of instellingen. De werkvormen zijn ontwikkeld op basis van ervaring en andere inspirerende werkvormen.

Barry, S., Murphy, K., & Drew, S. (2015). From deconstructive misalignment to constructive alignment: Exploring student uses of mobile technologies in university classrooms. *Computers and Education*, 81(C). doi.org/10.1016/j.compedu.2014.10.014

Biggs, J. (1996). Enhancing teaching through constructive alignment. *Higher Education*, 32(3), 347-364. doi.org/10.1007/BF00138871

Cianciolo, A. T., & Regehr, G. (2019). Learning Theory and Educational Intervention: Producing Meaningful Evidence of Impact Through Layered Analysis. *Academic Medicine*, 94(6), 789-794. doi.org/10.1097/ACM.0000000000002591

Universiteit Maastricht. (2020, 23 november). *UM's visie op onderwijs*. Geraadpleegd van www.maastrichtuniversity.nl/nl/um's-visie-op-onderwijs#pgo

Last, B. S. & Jongen, S., 2021. Blended learning en onderwijsontwerp. Boom Uitgevers.

Zhao, S. (2016). The Problem of Constructive Misalignment in International Business Education: A Three-Stage Integrated Approach to Enhancing Teaching and Learning. *Journal of Teaching in International Business*, 27(4), 179-196. doi.org/10.1080/08975930.2017.1301233

Het Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT is een vierjarig programma van SURF, Vereniging Hogescholen en de VSNU dat inzet op het samenbrengen van initiatieven, kennis en ervaringen en snel en concreet aan de slag gaan met kansen voor het hoger onderwijs. Dit gebeurt in acht verschillende 'zones'. In de versnellingszone Docentprofessionalisering werken 17 instellingen aan de hand van vijf thema's aan de facilitering en professionalisering van docenten in hbo en wo.

Meer informatie en onze publicaties vind je op
www.versnellingsplan.nl